

PROF. JÓZEF WĘGLARZ (1900-1980) – WYCHOWAWCA WIELU POKOLEŃ INŻYNIERÓW ELEKTRYKÓW, WYBITNY AUTORYTET W DZIEDZINIE MASZYN ELEKTRYCZNYCH, PATRON ROKU 2020 W SEP

Andrzej GRZYBOWSKI¹, Jerzy HICKIEWICZ², Aleksandra RAKOWSKA³,
Piotr RATAJ⁴, Przemysław SADŁOWSKI⁵

1. Oddział Poznański SEP
e-mail: grzybowski@interia.pl
2. Pracownia Historyczna SEP w Opolu, Politechnika Opolska
e-mail: j.hickiewicz@zw.po.edu.pl
3. Oddział Poznański SEP, Politechnika Poznańska
e-mail: aleksandra.rakowska@put.poznan.pl
4. Pracownia Historyczna SEP w Opolu, Uniwersytet Opolski
e-mail: piotr.rataj33@wp.pl
5. Pracownia Historyczna SEP w Opolu
e-mail: przemyslawsadlowski@gmail.com

Streszczenie: W artykule zaprezentowano krótki życiorys, a także najważniejsze osiągnięcia naukowe i zawodowe Józefa Węglarza, wybitnego specjalisty z dziedziny maszyn elektrycznych i dydaktyka, długoletniego dziekana Wydziału Elektrycznego Szkoły Inżynierskiej w Poznaniu (1946-1955), a potem Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej (1960-1969), kierownika Katedry Maszyn Elektrycznych na tych uczelniach w latach 1952-1970. Rok 2020 został ogłoszony Rokiem Józefa Węglarza w Stowarzyszeniu Elektryków Polskich.

Słowa kluczowe: Józef Węglarz, Poznań, maszyny elektryczne, Politechnika Poznańska.

1. ŻYCIORYS

Józef Węglarz urodził się 18 lutego 1900 r. w Wiśniowej k. Dobczyc, woj. Krakowskie. Klasyczne gimnazjum im. Św. Anny w Krakowie ukończył w maju 1922 r. zdając maturę z wynikiem celującym. Władze naszego odrodzonego państwa prowadziły w tym czasie szeroko zakrojoną akcję, której celem było wysłanie możliwie największej liczby polskich maturzystów na politechnikę w Wolnym Mieście Gdańsku – Józef Węglarz wybrał tę politechnikę. Jako student i obywatel polski, musiał odbyć w trakcie studiów służbę wojskową. W 1929 r. uzyskał dyplom ukończenia studiów i tytuł inżyniera dyplomowanego.

Po studiach otrzymał ofertę pracy w poznańskiej energetyce zawodowej. Jednak rozwijająca się gospodarka potrzebowała inżynierów elektryków i dlatego inżynier dyplomowany Józef Węglarz w roku akademickim 1928/1929 podjął pracę jako wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki w Poznaniu (PWSBMiE). Był współorganizatorem Wydziału Elektrycznego, tworząc Pracownię Maszyn i Pomiarów Elektrycznych. Profesor Józef Węglarz prowadził zajęcia nie tylko na swoim macierzystym wydziale, ale wykładał przedmioty związane z elektrotechniką na

Wydziale Budowy Maszyn PWSBMiE oraz pracował równoległe w firmie Brown-Boveri.

Fot. 1. Józef Węglarz jako dziekan (źródło: Archiwum Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej)

Józef Węglarz, jako zmobilizowany oficer Wojska Polskiego walczył w kampanii wrześniowej jako ppor. rezerwy w składzie Armii Poznań. W czasie bitwy nad Bzurą dostał się do niewoli niemieckiej i został internowany w obozie jenieckim w Murnau, gdzie początkowo konspiracyjnie, a potem legalnie prowadził zajęcia, głównie z elektrotechniki, wygłaszając blisko 2000 godzin wykładów.

Po wojnie profesor Józef Węglarz, mimo wielu innych intratnych propozycji pracy w przemyśle, wrócił na swój, stworzony między innymi przez Niego Wydział Elektryczny.

W roku akademickim 1945/46 został dziekanem Wydziału Elektrycznego piastując to stanowisko do 1955 r., kiedy to Szkołę Inżynierską przekształcono w Politechnikę Poznańską. Do największych osiągnięć prof. Węglarza jako nauczyciela akademickiego zaliczyć można: podręcznik akademicki oraz wybitny wkład w organizację i rozwój Wydziału Elektrycznego PP¹ [1, 2, 4, 5, 7].

2. PODRĘCZNIK "MASZYNY ELEKTRYCZNE"

Maszyny elektryczne były naukowo-dydaktyczną specjalnością profesora. W 1964 r. ukazał się podręcznik *Maszyny elektryczne*, wydany przez Wydawnictwa Naukowo Techniczne² [6, 9]. Było to ukoronowanie działalności publikacyjnej prof. Węglarza. W następnych latach trwało poprawianie i poszerzanie tego podręcznika, zakończone jego drugim wydaniem w 1968 r. [10]. Książkę swoją, jak napisał w słowie *Od Autora*, traktował prof. Węglarz jako podręcznik dla studentów, ale również jako pomoc dla inżynierów i techników zajmujących się maszynami elektrycznymi. Obejmuje ona teorię maszyn elektrycznych i transformatorów i ich zastosowania w praktyce z wyłączeniem problemów konstrukcyjnych.

W 1968 r., a więc w cztery lata po pierwszym wydaniu podręcznika, o nakładzie 4190 egzemplarzy, w rozmiarze 54,4 arkuszy wydawniczych, doszło do wydania drugiego, o nieco większym nakładzie 5185 egzemplarzy w zwiększonym rozmiarze do 62,4 arkuszy wydawniczych. Świadczy to o popularności i zapotrzebowaniu na ten podręcznik. W swoim słowie *Od Autora* prof. Węglarz tłumaczy, że przyczyną powiększenia objętości są nowe wymagania stawiane maszynom elektrycznym w związku z coraz większą różnorodnością ich zastosowań. Drugą przyczyną jest rozwój techniki półprzewodnikowej, który zwiększa zakres zastosowań maszyn elektrycznych, a w szczególności silników indukcyjnych. Ponadto w rozdziale o maszynach synchronicznych poszerzono tematykę o zagadnienia obciążenia niesymetrycznego.

Prof. Węglarz dokonał gigantycznej pracy przygotowując podręcznik. Biorąc pod uwagę obszerność zawartej wiedzy w podręczniku wydaje się, że zapewne przestudiował prawie całą ówczesną literaturę o maszynach elektrycznych oraz wykorzystał swoje szerokie doświadczenie zawodowe.

3. WKŁAD W ORGANIZACJĘ WYDZIAŁU ELEKTRYCZNEGO POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

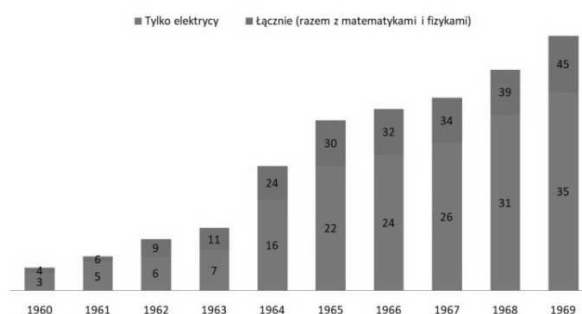
Ważne osiągnięcia Józefa Węglarza były związane ze sprawą organizacji uczelni. W 1960 r. doc. Józef Węglarz *widział się zmuszonym objąć ponownie urząd Dziekana Wydziału Elektrycznego* (jak to sam później napisał we wniosku o nadanie tytułu naukowego profesora

nadzwyczajnego)³. Wkład Węglarza w sprawną działalność i rozwój Wydziału (zarówno jeszcze przed wojną, jak i jako dziekana w Szkole Inżynierskiej w latach 1946-55) był na tyle wielki, że nie może dziwić jego powrót na stanowisko dziekana.

Wielkim osiągnięciem dziekana Węglarza było uzyskanie przez Wydział prawa doktoryzowania w 1965 r. W 1967 r. odbyła się pierwsza uroczysta promocja doktorska na Wydziale, doktorantem był Bolesław Zaporowski, a promotorem prof. Zbigniew Jasicki. Do końca 1969 r., doktoryzowało się na Wydziale pięć osób. Konsekwentne działania dziekana Węglarza nad rozwojem kadry naukowej Wydziału, prowadzone przez cały okres jego kadencji, dały rezultat w 1969 r., gdy jako drugi na Uczelni, Wydział Elektryczny uzyskał prawo do nadawania stopnia dr habilitowanego. Pierwszym, który uzyskał ten stopień na Wydziale był syn prof. Józefa Węglarza – Jan Węglarz w 1977 r.⁴.

W trakcie dziewięcioletniej kadencji dziekana Węglarza dokonał się ogromny rozwój kadry naukowej. Na początku kadencji, w 1960 r., na Wydziale wśród elektryków było jedynie 4 docentów oraz 3 posiadało stopień naukowy doktora. Pod koniec kadencji w 1969 r. (nie licząc matematyków i fizyków) wśród zatrudnionych na Wydziale Elektrycznym było przynajmniej 5 osób z tytułami naukowymi profesora, 9 ze stopniami doktora habilitowanego oraz 35 ze stopniami doktora. Co najmniej 15 osób zajmowało stanowiska docenta. Ponadto w tej kadencji rozpoczęły się kształtować ośrodki naukowe tworzone przez wyróżniające się osobowości Wydziału. Biorąc pod uwagę przykładowo, jedynie już nieżyjących profesorów elektryków, takich jak: Józef Węglarz (1900-1980), Stefan Seidel (1911-1977), Zdzisław Kachlicki (1919-2008), Mieczysław Banach (1926-1988), Zbigniew Stein (1931-2018) od początku swej kariery naukowej związanych z Wydziałem jak też pozyskanych później dla Wydziału: Artura Metala (1907-1997), Zbigniewa Jasickiego (1915-2001), Mirosława Dąbrowskiego (1928-2013), można ocenić znaczenie kadencji dziekana Węglarza dla rozwoju kadry naukowej i przekształcania Wydziału z jednostki dydaktycznej w naukowo-dydaktyczną. Rozwój ilościowy kadry naukowej WE PP prezentują rysunki 1 i 2.

1. Liczba doktorów zatrudnionych na WE PP w latach 1960-1969

Rys. 1. Liczba doktorów zatrudnionych na WE PP w latach 1960-1969 (źródło: opracowanie własne na podstawie *Politechnika Poznańska i wcześniejsze uczelnie techniczne w Poznaniu*, red. Władysława Dembecka, Poznań 1976 [3])

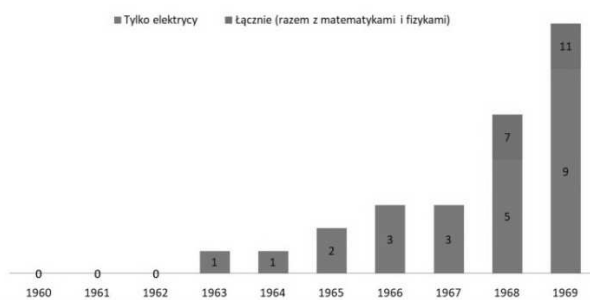
¹ Dokładniejsze zyciorysy podano m.in. w: Andrzej Grzybowski, Aleksandra Rakowska, *Profesor Józef Węglarz patronem roku 2020 w SEP*, „Energetyka” 2020, nr 1, s. 7-12; Aleksandra Rakowska, Andrzej Grzybowski, *Prof. Józef Węglarz (1900-1980)*, „Wiadomości Elektrotechniczne” 2020, nr 1, s. 3-7; Zbigniew Stein, *Józef Węglarz (1900-1980)*, [w:] *Polacy zasłużeńi dla elektryki*, red. Jerzy Hickiewicz, Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 247-253.

² Pierwsze wydanie doczekało się pochlebnej recenzji autorstwa Antoniego Reutta, *J. Węglarz. Maszyny elektryczne*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1965, nr 10, s. 421-422.

³ Wniosek przechowywany w teczce osobowej Józefa Węglarza w Archiwum Politechniki Poznańskiej.

⁴ Więcej o historii Wydziału do 1980 roku: Zbigniew Stein, *O sprawach minionych Wydziału Elektrycznego*, [w:] *Wydział Elektryczny Politechniki Poznańskiej*, red. Aleksander Kordus, Zbigniew Kierzkowski, Poznań 1980, s. 7-19.

2. Liczba doktorów habilitowanych zatrudnionych na WE PP w latach 1960-1969

Rys. 2. Liczba doktorów habilitowanych zatrudnionych na WE PP w latach 1960-1969 (źródło: opracowanie własne na podstawie *Politechnika Poznańska i wcześniejsze uczelnie techniczne w Poznaniu*, red. Władysława Dembecka, Poznań 1976 [3])

Dynamiczny rozwój Wydziału Elektrycznego Politechniki Poznańskiej, w czasie kiedy Józef Węglarz był jego dziekanem, dobrze ilustruje też wzrost liczby studentów, którzy wówczas studiowali i ukończyli studia na Wydziale. Całkowita liczba studentów studiów dziennych wzrosła prawie trzykrotnie, a liczba wszystkich studentów ponad dwukrotnie. W trakcie kadencji prof. Węglarza rozszerzyła się też oferta dydaktyczna studiów na kierunku elektrotechnika, bo liczba specjalności wzrosła z trzech do siedmiu w roku akademickim 1968/69⁵.

Uchwałą Rady Państwa z dnia 22 grudnia 1967 r. został Węglarzowi przyznany tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk technicznych. Była to jedyna taka nominacja profesorska spośród wykładowców Wydziału Elektrycznego przedwojennej poznańskiej PWSBmIE.

W 1969 r. prof. Węglarz ustąpił ze stanowiska dziekana Wydziału Elektrycznego. Pełnił tę funkcję łącznie przez prawie 20 lat. Funkcję dziekana przejął po nim Jego wychowanek – doc. Zbigniew Stein. Profesor Józef Węglarz był przez blisko 20 lat kierownikiem Katedry Maszyn Elektrycznych, pozostając na tym stanowisku do 1970 r., kiedy to odszedł na emeryturę. Po przejściu Profesora na emeryturę, przez wiele lat nadal prowadził wykłady z maszyn elektrycznych i przewodniczył praktycznie do końca życia pracom Rady Naukowej Instytutu Elektrotechniki Przemysłowej Politechniki Poznańskiej.

4. DZIAŁALNOŚĆ W SEP, WYRÓŻNIENIA I UPAMIĘTNIENIE

Profesor po podjęciu pracy w Poznaniu został członkiem SEP, pełniąc między innymi funkcję wiceprezesa i prezesa Oddziału Poznańskiego. Za aktywną działalność organizacyjną profesor Józef Węglarz były wyróżniany honorowymi odznakami SEP i NOT. Profesor Józef Węglarz był wielkim przyjacielem studentów. Miał umiejętność mediatora w różnego rodzaju sporach. Jego spokój i rozwaga w przypadkach konfliktowych w znaczący sposób wpływała na uspokojenie atmosfery i rozwiązanie wielu problemów. Absolwenci i wychowankowie Profesora – mówili zawsze: „Dziadek” był wspaniałym nauczycielem i wielkim

⁵ Dane dotyczące ilości doktorów, doktorów habilitowanych, docentów, profesorów, jak i studentów i oferty dydaktycznej Wydziału podano za: *Politechnika Poznańska i wcześniejsze uczelnie techniczne w Poznaniu*, red. Władysława Dembecka, Poznań 1976.

przyjacielem. Profesor zmarł 20 maja 1980 r. po ponad pięćdziesięcioletniej pracy na Politechnice Poznańskiej.

W uznaniu wybitnych zasług Profesora Józefa Węglarza w r. 1984 Senat Politechniki Poznańskiej nadał imię Profesora jednej z największych wówczas sal wykładowych. Doceniając zasługi Profesora dla Wielkopolski – Zarząd Oddziału Poznańskiego SEP podjął decyzję o uhonorowaniu prof. Józefa Węglarza ustanowieniem Medalu Jego imienia, a od 2010 r. Oddział Poznański SEP dumnie nosi imię profesora Józefa Węglarza. W roku setnej rocznicy niepodległości w uznaniu zasług Profesora dla miasta Poznania – uchwałą Rady Miasta Poznania w 2018 r. nadano jednej z ulic prawobrzeżnego Poznania nazwę Józefa Węglarza. Dla uczczenia 120 rocznicy Jego urodzin Stowarzyszenie Elektryków Polskich ustanowiło rok 2020 Rokiem prof. Józefa Węglarza. W 2020 r. zostanie wydana przez Oddział Poznański SEP monografia o prof. Józefie Węglarzu, przygotowana przez Pracownię Historyczną SEP w Opolu.

Prof. Józef Węglarz był bezsprzecznie jednym z najważniejszych pionierów elektrotechnicznego szkolnictwa wyższego w Wielkopolsce. Jego konsekwentnym wysiłkiem, podejmowanym pedantycznie „krok za krokiem”, a później wytężonej pracy Jego najbliższych wychowanków zawdzięcza wielkopolska elektrotechnika (jak też inne dziedziny z niej wyłonione) dzisiejszą tak wysoką pozycję naukową, dydaktyczną i wychowawczą. Prof. Józef Węglarz należy do najwybitniejszych postaci, które stworzyły współczesną, nowoczesną uczelnię – Politechnikę Poznańską.

5. BIBLIOGRAFIA:

1. Grzybowski A., Rakowska A.: Profesor Józef Węglarz patronem roku 2020 w SEP, *Energetyka*, 2020, nr 1, s. 7-12.
2. Grzybowski A., Rakowska A., Hickiewicz J., Rataj P., Sadłowski P.: Prof. Józef Węglarz (1900-1980) – wychowawca wielu pokoleń inżynierów elektryków, wybitny autorytet w dziedzinie projektowania, budowy i eksploatacji maszyn elektrycznych, zasłużony działacz Stowarzyszenia Elektryków Polskich, współtwórca Wydziału Elektrycznego Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki oraz Politechniki Poznańskiej. Patron Roku 2020 w SEP, *Biuletyn Komitetu Elektrotechniki PAN* (w druku).
3. *Politechnika Poznańska i wcześniejsze uczelnie techniczne w Poznaniu*, red. Władysława Dembecka, Poznań 1976.
4. Prof. Józef Węglarz (1900-1980): Autorytet w dziedzinie maszyn elektrycznych i wychowawca wielu pokoleń inżynierów elektryków, red. Jerzy Hickiewicz, Poznań 2020 (w druku).
5. Rakowska A., Grzybowski A.: Prof. Józef Węglarz (1900-1980), *Wiadomości Elektrotechniczne*, 2020, nr 1, s. 3-7.
6. Reutt A.: J. Węglarz. *Maszyny elektryczne* (recenzja), *Przegląd Elektrotechniczny*, 1965, nr 10, s. 421-422.
7. Stein Z.: Józef Węglarz (1900-1980), [w:] *Polacy zasłużeni dla elektryki*, red. Jerzy Hickiewicz, Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 247-253.
8. Stein Z.: O sprawach minionych Wydziału Elektrycznego, [w:] *Wydział Elektryczny Politechniki Poznańskiej*, red. Aleksander Kordus, Zbigniew Kierzkowski, Poznań 1980, s. 7-19.

9. Węglarz J.: Maszyny elektryczne, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa, I wydanie, 1964.
10. Węglarz J.: Maszyny elektryczne, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa, II wydanie, 1968.

PROF. JÓZEF WĘGLARZ (1900-1980) - EDUCATOR OF MANY GENERATIONS OF ELECTRICAL ENGINEERS, OUTSTANDING AUTHORITY IN THE FIELD OF ELECTRICAL MACHINES, PATRON OF THE YEAR 2020 IN SEP

The article presents a short curriculum vitae, as well as the most important scientific and professional achievements of Józef Węglarz, an outstanding specialist in the field of electrical machines and didactics, long-time Dean of the Faculty of Electrical Engineering at the Poznań School of Engineering (1946-1955), and then of the Faculty of Electrical Engineering at the Poznań University of Technology (1960-1969), head of the Chair of Electrical Machines at those universities in 1952-1970. The year 2020 was declared the Year of Józef Węglarz in the Association of Polish Electrical Engineers.

Keywords: Józef Węglarz, Poznań, electrical machines, Poznań University of Technology.